

Надзвичайно цінною для нашого дослідження є твердження А. Капської та А. Шевцова, що ефективність соціальної реабілітації дітей із особливими потребами залежить, насамперед, від адекватності створеного соціально-педагогічного середовища та його спроможності надати необхідну допомогу і підтримку в реабілітаційному процесі [1, с. 15].

Список використаних джерел:

1. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. А. Й. Капської – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
2. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями: навчально-методичний посібник / за ред. А. Й. Капської – К.: ДЦССМ, 2003. – 168 с.

Суханов В.Ю.

керівник гуртка,

ПНЗ «Центр дитячої та юнацької творчості»

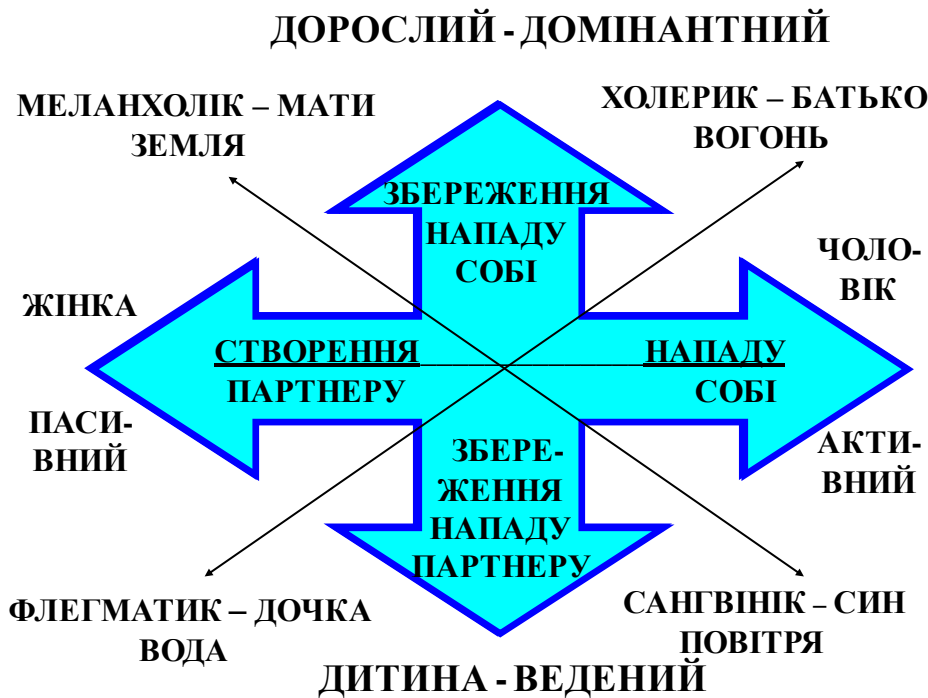
Енергодарської міської ради

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД З УРАХУВАННЯМ РОЛЬОВОЇ БУДОВИ ТЕМПЕРАМЕНТУ ПРИ ФОРМУВАННІ ТВОРЧОГО КОЛЕКТИВУ

В сучасній науці найбільш цікаві відкриття відбуваються на стику окремих дисциплін. У зв'язку з цим співпраця педагогіки і психології представляється особливо перспективною. Інтерес до теми темпераменту з точки зору особистісно-орієнтованого підходу ми все частіше зустрічаємо у вітчизняного вчителя (наприклад, О.М. Брежата, 2012, Запоріжжя; Н.А. Кушнарєнко, 2013), а А.В. Коломієць [4, с. 18-21] вже пропонував нам конкретні педагогічні рекомендації в цьому напрямку. Однак з точки зору рольової будови темпераменту і соціальної галузі педагогіки ми маємо інший, новий простір для обраної теми.

У процесі дослідження рольової діяльності (на прикладі шахової творчості) автором була виявлена її параметрична класифікація [5]. В якості предмету дослідження був обраний ключовий параметр шахової гри: «напади». Як показало лонгитюдinale спостереження, шахісти, які частіше «створювали напади на фігури партнера», тяжіли до агресивної тактичної гри. Вони були віднесені нами до «активного» стилю. Інші шахісти, які «створювали напади фігур партнера на власні фігури», тяжіли до жертвовної тактичної гри та були віднесені до «пасивного» стилю. Шахісти, які віддавали перевагу «збереженню

нападів своїх фігур на фігури противника», тяжіли до ініціативної стратегічної гри та були віднесені до «домінантного» (провідного) стилю. Нарешті, шахісти, які віддавали перевагу «збереженню нападів фігур партнера на власні фігури», тяжіли до «коригуючої» стратегічної гри, яка дозволяла партнеру здійснювати свій стратегічний намір, але вносила до нього поправки, котрі знищували його позитивні наслідки. Таких шахістів ми віднесли до «веденого» стилю (рис. 1).

Рис. 1. Відповідність індивідуальних стилів діяльності (ІСД) складовим параметра нападу та типам темпераменту

Джерело: розробка автора за джерелами [4; 5]

Чотири можливих комбінації з узятих по одній з двох пар протилежних ролей визначили співвідношення стилів і типів темпераменту. Холерик віддавав перевагу до «активного доміантного», сангвінік – до «активного веденого»; флегматик – «до пасивного веденого» і меланхолік – до «пасивного доміантного» стилів.

Були також описані типові зміни темпераменту на психічному рівні відносно його фізіологічної основи, але це тема для іншої публікації.

Метою нашого подальшого дослідження було визначення того, яким чином проявляють себе названі вище ІСД [2] в процесі групового навчання.

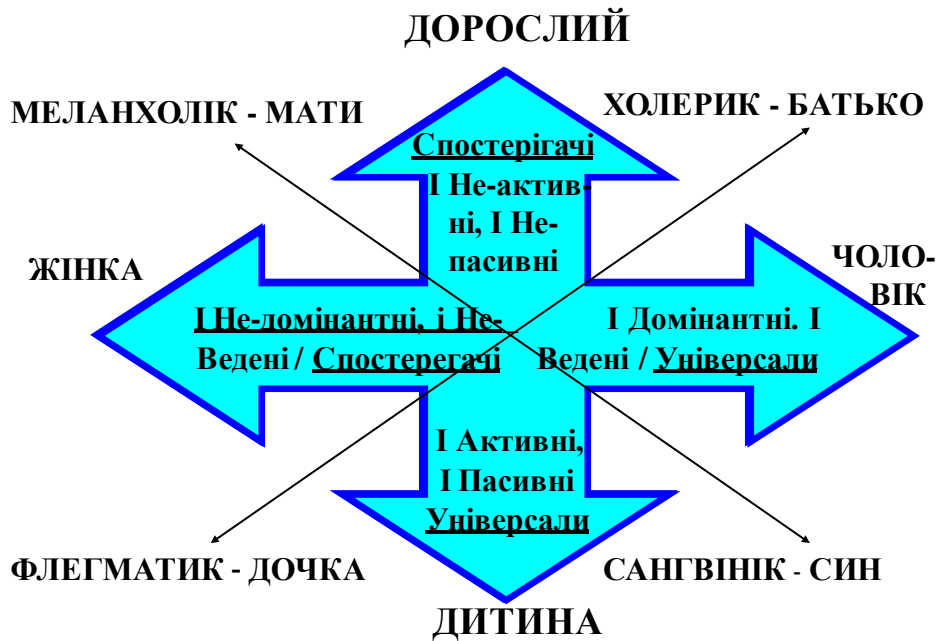
«Активні» проявили себе в якості «творчо активних» і, згідно Д.Б. Богоявленської [1], повинні бути зарахованими нами до тої щасливої категорії, яка була названа авторкою «інтелектуально активною», або «креативною». В процесі заняття «творчо активні» змагалися між собою, не слухаючи один одного, і влаштовували

«мозковий штурм» при вивченні проблемних позицій, пропонуючи безліч різних варіантів рішення, серед яких знаходилися дуже цікаві. Однак, в разі якщо педагог переставав втручатися в обговорення позиції «інтелектуально активними», творчий процес переростав в суперечку з подальшим руйнуванням конструктивної складової заняття. (Аналогія: Бобчинський та Добчинський в «Ревізорі» М.В. Гоголя намагаються відняти «пальму першості» один у одного при повідомленні новин).

Якщо педагог залучав до обговорення «інтелектуально пасивних», воно тут же набувало конструктивний характер. «Пасивні» створювали гармонійні пари з «активними», відмітаючи невдалі пропозиції і допомагаючи вибрати перспективні. Але коли педагог проводив заняття виключно з «інтелектуально пасивними», творчий процес порушувався та перетворювався в творчий монолог педагога, який час від часу переривався поправками слухачів. Коли ж педагог намагався притягнути до творчого процесу «пасивних», виникала ситуація, яка схожа з такою у М.В. Гоголя в творі «Мертві душі», коли Чичиков та Манілов марно намагалися пропустити один одного в двері.

Роль «домінантних» та «ведених» виявлялася у заняттях, які можна віднести до типу «самостійна групова робота». Якщо тема роботи вже задана, «домінантні» починають змагатися, хто буде керувати. Якщо педагог не поділить групу на підгрупи, заняття може перетворитися до чвар. Якщо педагог призначає одного керівника з «домінантних», то решта будуть морально надламані, або займуть деструктивну позицію. Якщо керівник призначить на роль керівника «веденого», то виконання роботи припиниться, або неформальне лідерство перейде до ображеного «домінантного». Сумлінні «ведені» забезпечують виконання завдання, але «активні» можуть по ходу внести свої інновації.

Під час спостереження за творчою реалізацією вихованців автор відкрив цікавий факт. Серед них він виявив «універсалів» та «спостерігачів» (рис. 2). В зв'язку з цим ми повинні будемо дослідити ще один, інший підклас чотирьох типів темпераменту. Деякі первісні флегматики та сангвініки вміють виконувати одночасно як творчо активну, так і творчо пасивну роль, що дозволяє їм підлашуватися під будь-яких «однорольових» співробітників. Серед них ми зустрічаємо і «педагогів», які успішно передають досвід «молоді». Серед первісних холериків та меланхоліків ми зустрічаємо «ні-активних» та «ні-пасивних». Вони лише «присутні» при творчому процесі. Але згідно наших попередніх спостережень вони вдало виконують роль прес-центра та здійснюють моніторинг, зовнішній та внутрішній.

Рис. 2. Відповідність синтетичних ІСД типам темпераменту
Джерело: розробка автора за джерелами [4; 5]

Деякі первісні холерики та флегматики вміють виконувати як роль «домінантного», так і роль «веденого», що дозволяє їм доводити творчу розробку до практики власними силами, і також сприяє передачі досвіду. Інші, первісні сангвініки і меланхоліки, займають позицію «ні-домінантних» та «ні-ведених». Цікаво, що один з таких спостережених нами меланхоліків відчував огиду до роботи з молодшими дітьми, але вдаліше співпрацював з дорослими вихованцями, які мали досвід до групової самоорганізації. Щодо сангвініків, то серед педагогів вони виконують роль організаторів-витівників.

Спостереження автора дозволяють зробити наступні висновки.

1. При пошуку творчо обдарованих особистостей, педагог повинен керуватися принципом пріоритету «творчого колективу» над «особистістю».
2. Реалізація «активно обдарованої» особистості передбачає її співпрацю з особистістю «пасивно обдарованої». (Ми знаємо з ігрових видів спорту, що цінуються не тільки ті, хто забивають голи, але й ті, що вміють подавати гольові передачі).
3. Впровадження перспективних ідей (від співпраці «активних» і «пасивних») до практики, видається не можливим без участі «домінантно-обдарованих» і «ведено-обдарованих» особистостей.
4. Окремого дослідження потребують підтипи, які поєднують в собі дві протилежних ролі, а також які не виявляють в собі ні одну з них.
5. Результати нашого дослідження безумовно можуть бути поширені зі сфери формування навчального колективу на наукову, культурну та виробничу сфери суспільства.

Список використаних джерел:

1. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского университета, 1983. – 176 с.
2. Васецька Т.М. Особливості впливу темпераменту на індивідуально-психологічний стиль учбової діяльності / Т.М. Васецька // Психологія : зб. наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова, вип. № 1 (8). – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – С. 189-195.
3. Коломієць А.В. Особистісно орієнтоване навчання – шлях до формування інноваційної особистості: Методичний посібник. – Хмельницький, 2014. – 97 с.
4. Личностный опросник ЕРІ (методика Г. Айзенка) // Альманах психологических тестов. – М., 1995. – С. 217-224.
5. Суханов В.Ю. Рольовий підхід і властивості темпераменту: шлях до класифікації через коло Айзенка [Текст] / В.Ю. Суханов // Молодий вчений. – 2015. – № 9. – С. 139-144.